

УДК 338.432:663.2

Турчиняк М.К.*maria_kl7@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-2057-8056**Researcher ID: F-7321-2019**к.т.н., доцент, професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів***Полотай Б.Я.***bogdanapolotaj85@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1600-2724**Researcher ID: F-8676-2019**ст. викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів***Даньчишин А.А.***maria_kl7@ukr.net**бакалавр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів*

УКРАЇНСЬКЕ ВИНОРОБСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. У статті розглядаються основні проблеми розвитку українського виноробства в умовах воєнного часу. Виноробна галузь є перспективною складовою розвитку промисловості, ресторанного бізнесу та туризму. Незважаючи на надзвичайно сприятливі ґрунтово-кліматичні умови для вирощування винограду та виробництва високоякісного вина, спостерігаються несприятливі тенденції розвитку, пов'язані з війною. Площі виноградників неухильно скорочуються, переробка винограду в деяких регіонах України зменшується, закупівельні ціни на виноград для переробки зростають, виробництво вина зменшується, а логістика порушена. Мета цієї статті – проаналізувати поточний стан виноробства в Україні під час війни. Серед підприємств виноробної галузі найбільше постраждали підприємства Херсонської, Київської, Чернігівської, Миколаївської та Одеської областей. Початок військових дій призвів до зсуву ринку в бік більш технічних та автоматизованих форм роботи, які замінили традиційні, а також до створення невеликих виноробних підприємств в інших частинах України. Ситуація, що склалася, спонукала виноробну галузь врахувати всі загрози та ризики і переорієнтуватися на нові форми бізнесу, адаптовані до поточної ситуації. Незважаючи на військові дії, на початок 2024 року в Україні налічується 160 офіційно зареєстрованих виноробних підприємств, у тому числі 40 крафтових виноробень з річним обсягом виробництва 100 000 літрів. (без урахування окупованих територій, оскільки достовірних даних про стан виноградників на цих землях немає); для виноградарства і виноробства найбільш характерні Причорноморська і Закарпатська зони. Активно розвивається виноробство і в інших регіонах, зокрема в західному, центральному та північному регіонах. На Київщині, Львівщині, Тернопільщині, Чернігівщині вирощують понад 200 технічних сортів винограду, з якого виготовляють вино, займає призові місця на міжнародних виставках. У статті досліджується досвід роботи українських виноробів під час війни. Проаналізовано розвиток виноробної галузі в окремих регіонах за останні роки, а також вплив військових дій на кількісні показники виробництва вина.

Ключові слова: вино, виноградарство, виноробство, виноробна галузь, підприємства виноробної промисловості.

Turchyniak Maria*maria_kl7@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-2057-8056**Researcher ID: F-7321-2019**Ph.D. in Technical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv*

Polotai Bohdana*bogdanapolotaj85@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1600-2724**Researcher ID: F-8676-2019**Senior Lecturer Department of Tourism and Hotel and Restaurant Business,
Lviv University of Trade and Economics, Lviv***Danchyshyn Angelina***maria_kl7@ukr.net**Bachelor's Degree, Lviv University of Trade and Economics, Lviv***UKRAINIAN WINE PRODUCTION IN THE CONDITIONS OF WAR**

Abstract. *The article examines the main problems of the development of Ukrainian winemaking in wartime conditions. The wine industry is a promising component of the development of industry, restaurant business and tourism. Despite exceptionally favorable soil and climatic conditions for the cultivation of grapes and the production of high-quality wines, there are unfavorable development trends associated with the war: a constant reduction in the area under vineyards, a decrease in the volume of grape processing in some regions of Ukraine, an increase in the purchase price of grapes for processing, reduction of wine production, disruption of logistics. The purpose of the article is to analyze the current state of the wine industry in Ukraine during the war. As for the enterprises of the wine industry, the most affected were the enterprises of the Kherson, Kyiv, Chernihiv, Mykolaiv, and Odesa regions. The introduction of hostilities led to the transition of the market to more technological and automated forms of work to replace traditional ones, the creation of small wineries in other regions of Ukraine. The current situation encourages the wine industry to reorient itself to new business formats adapted to existing conditions, taking into account all threats and risks. despite military actions, by the beginning of 2024, 160 wineries were officially registered in Ukraine, of which 40 are craft wineries with a production volume of up to 100,000 liters. per year; the total area of vineyards is 30.2 thousand hectares (without taking into account the occupied territories, since there is no reliable data on the condition of vineyards on these lands); the Black Sea and Transcarpathian zones are the most typical for viticulture and winemaking. Winemaking is actively developing in other regions, in particular in the western, central and northern regions. More than 200 varieties of grapes are grown in Kyiv region, Lviv region, Ternopil region, and Chernihiv region. The article examines the development experience of Ukrainian wineries during the war. The development of the wine industry in certain regions in recent years, as well as the impact of military actions on the quantitative indicators of wine production, were analyzed.*

Key words: wine, viticulture, winemaking, wine industry, enterprises of the wine industry.

JEL Classification: O14, Q15

DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-11-4>

Постановка проблеми. Україна має багатий історичний досвід вирощування винограду та виробництва вина, а виноградарство і виноробство є важливою частиною української гастрономічної культури та сприяють туристичному розвитку країни. Українське вино заслужило репутацію виняткової якості та отримало численні нагороди на міжнародних конкурсах. Хоча смаки та аромати українського вина стали всесвітньо відомими лише нещодавно, історія виноробства в Україні має давню історію. Вважається, що греки вперше завезли виноградарство в регіон у 5 столітті до нашої ери. У 9 столітті

слов'янські народи, що жили на території України, почали вирощувати виноград і виробляти вино, яке стало невід'ємною частиною їхньої культури і традицій. До 10 століття виноградники були поширені по всій території України. Пік виробництва вина в Україні припав на 18–19 століття, коли країна перебувала під владою Австро-Угорщини, Росії та Польщі. У цей період були модернізовані технології виноробства та виведені нові сорти винограду; у 20-му столітті виноробство занепало, а багато виноградників і традиційних сортів винограду було втрачено, оскільки Радянський Союз запровадив політику колек-

тивізації та індустріалізації. Однак невелика кількість виноробів вижила і виробляє вино.

З моменту здобуття Україною незалежності в 1991 році виноробна промисловість повільно відновлюється. Виноградарство і виноробство належать до стратегічних галузей АПК України, що забезпечують виробництво і споживання винограду та винної продукції, значні надходження до державного бюджету. В останні роки спостерігається низка негативних тенденцій розвитку цієї галузі, спочатку пандемія, потім — повномасштабне вторгнення. Все це дуже сильно вплинуло на обсяги виробництва та збуту виноградного вина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В Україні дослідженням стану та розвитку виноробної галузі присвячено багато наукових праць таких учених, як: Матчиної І.Г. [2], Єжова В.Н. [3] та ін. Проблеми ефективного формування та регулювання галузі виноградарства та виноробства в ринкових умовах досліджували такі вчені, як С. Дженєєв [4], Б. Філіпов [5]. Однак зміни економічної ситуації в країні внаслідок військових дій свідчать про необхідність подальшого дослідження цієї галузі та пошуку шляхів вирішення проблем, що стримують її розвиток.

Постановка завдання. Мета цієї статті — проаналізувати поточний стан української виноробної галузі під час війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Коли в лютому 2022 року розпочалася війна, по всій Україні було запроваджено воєнний стан, а продаж алкогольних напоїв було заборонено в усіх регіонах. На той час, за оцінками, продажі впали на 58% порівняно з 2021 роком, зокрема вина — на 58%, українського коньяку — на 66%, а ігристого вина — на 67% [6].

Військова агресія росії проти України призвела до кризи у виноробній галузі. Основними чинниками є: повне або часткове знищення та пошкодження підприємств виноробної галузі, значне зниження попиту та продажів вітчизняної алкогольної продукції, збільшення імпорту винної продукції, велике зростання цін на витратні матеріали тощо. Значний вплив мали серйозні збої в логістиці та логістичних ланцюгах, а також умови розрахунків між торговими мережами та поставальниками продуктів харчування. Щодо підприємств виноробної промисловості, то найбільше постраждали виноробні підпри-

ємства Херсонської, Київської, Чернігівської, Миколаївської та Одеської областей. Після початку військової агресії у 2022 році ринок імпортного вина зазнав серйозних змін. Разом з тим, на початку 2023 року ситуація на українському виноробному ринку почала змінюватися як за рахунок збільшення виробництва, так і за рахунок посилення імпортно-експортних операцій, в основному через збільшення частки європейських країн у загальну структуру імпорту українського вина. До того ж, варто зазначити, що війна в Україні призвела до суттєвих змін в економічній поведінці населення. Українці починають більше уваги приділяти зниженню витрат і пошуку більш доступних товарів. Враховуючи той факт, що вино не є продуктом першочергової потреби, на фоні загального зменшення купівельної спроможності населення, помітним стало і зменшення споживання вина, а порушення логістики призвело до ускладнень у формуванні необхідних запасів та асортименту винної продукції.

Станом на початок 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 160 виноробних підприємств, 40 з яких є крафтовими виноробнями з річним обсягом виробництва 100 000 літрів (без урахування окупованих територій через відсутність достовірних даних про стан виноградників на окупованих територіях). Причорноморський та Закарпатський регіони є типовими для виноградарства та виноробства. В останні роки виноробство стало більш популярним і в інших регіонах, таких як західні, центральні та північні області. В даний час виноградники і виноробні розташовані в Київській, Львівській, Тернопільській, Чернігівській та інших областях, де вирощують понад 200 сортів винограду в Україні. В Україні вирощують Третій крук, Сухориманський білий, Цитронний Магала, Кокур, Одеський чорний, Екім Кара, Магала Бастард та інші. Українські виробники вина та винороби працюють з багатьма міжнародними та європейськими сортами, включаючи виробництво високоякісних, елегантних та цікавих вин із сортів PIWI, таких як Совіньйон Грі, Соляріс, Мускат та Йоханнітер. Лише у 2023 році українські вина здобули престижні міжнародні 150 нагород на міжнародних дегустаційних конкурсах, зокрема вино SHABO Winery Muscat Ottener Limited Edition 2016 року отримало першу в Україні «Платинову нагороду» на Decanter Worldwide

Awards. У 2023 році експорт українських вин склав 9 млн дол. USD. Минулого року бенефіціари програми «Вина України» експортували та законтракували вина на суму 229 190 000 доларів США. Ця цифра значно зростає у 2024 році завдяки нещодавній участі у програмі «Вина України» кількох великих виробників. Основні імпортери українського вина у 2022–2023 роках – Естонія, Великобританія, США, Швеція, Норвегія та Японія.

За дослідженнями та аналізом низки інформаційних джерел в 2022 році в Україні спостерігалось значне скорочення товарообороту всіх видів алкогольних напоїв, у тому числі і вина. У січні-червні 2022 року українці придбали вина менше на 58%, ніж за аналогічний період 2021 року, а вартість імпортованих алкогольних і безалкогольних напоїв в Україну складала 490 млн дол. США, що на 32% менше показника 2021 року. Найбільшою мірою у січні-квітні 2022 року, у порівнянні з 2021 роком, на ринку вина в Україні скоротився імпорт ігристих вин – на 31%. Втім, вже у той самий період 2023 року цей показник зріс на 61% у обсягах, а у вартісному вимірі майже вдвічі. Загалом імпорт ігристих вин з основних країн-постачальників у 2022 році скоротився у таких пропорціях порівняно з 2021 роком: 43,5% в Італії, 33,6% в Іспанії, 18,1% у Франції, 68% у Грузії та 46% у Молдові. Для основних імпортерів поставки ігристого вина зменшилися наступним чином: «Винне бюро» на 34,5%, «Wine Hall» на 5,5%, «АТБ-Маркет» на 20,4% тощо [10].

Через негативні наслідки повномасштабного вторгнення РФ в Україну великі компанії – імпортери, дистрибутори, підприємства роздрібною торгівлі, бізнес яких пов'язаний з вином та міцним алкоголем, мали значні складнощі із логістикою. Це, у свою чергу, поставило перед ними завдання щодо трансформації та оптимізації відповідних бізнес-процесів, зокрема логістичного. Крім того, протягом приблизно п'яти місяців від початку війни уряд запровадив перелік критичного імпорту та обмежив транскордонні валютні платежі, але вино не було включено до цього переліку.

Логістика для вина зараз налагоджується, але існують проблеми з ризиком оплати за товар. Багато компаній перейшли на 30-денну відстрочку платежу замість 120 днів, що змінює принцип постачання, оскільки їм доводиться шукати додаткові джерела оплати. Імпортери переважно перевозять вино, яке

можна швидше продати. Ще однією проблемою для імпортерів є те, що окупаційні війська невпинно руйнують українську інфраструктуру, завдаючи збитків на мільйони євро. Наприклад, у травні 2022 року було пошкоджено склад імпортера та дистриб'ютора вина «Бюро вина», який володіє найбільшим винним магазином у Європі Good Wine.

У серпні 2023 року ворожі ракети повністю знищили гіпермаркет FOZZY Cash&Carry в Одесі, спаливши все, що було в магазині, і завдавши збитків на сотні мільйонів гривень. Експерти ринку очікують, що споживчі показники повернуться до рівня 2021 року приблизно через два роки після закінчення війни.

Обсяги реалізації вина за підсумками 2022 року, порівняно до 2021 року, в середньому впали на 30% в гривнях і на 40% в пляшках. У першій половині 2023 року залишалося значне падіння в штуках, порівняно до 2021 року (40%) і не велике в гривнях. Основними факторами падіння було закриття великої кількості торгових точок, тривалий «сухий закон», комендантська година, а також, значне підвищення цін. Поставки не здійснювалися майже до четвертого кварталу 2022 року. Це було пов'язано із заборонами на імпорт, але більшою мірою з небажанням іноземних постачальників постачати продукцію до країн, що перебувають у стані війни. Система закупівель майже не змінилася. Однак від високих цінових категорій не відмовилися, але тепер шукають товари за нижчими цінами. Якщо аналізувати за ціновими категоріями, то зміни між 2021 та 2023 роками є незначними і включають: -12% (цей сегмент сильно скоротився, в основному через перехід товарів в дорожчу категорію); середньо-ціновий сегмент (middle-priced): +11%. Власне, за рахунок подорожчання товарів low-priced; високо-ціновий сегмент (high-priced) і преміум сегмент (luxury), дані сегменти практично не змінилися.

Система імпорту майже не змінилась. Склади розділили: частина товару зберігається на власних складах, частина у партнерів в інших містах. Вартість зберігання і логістика вплинула на ціну товару, щодо логістики, то тут відбулися драматичні зміни: тарифи на перевезення по деяких маршрутах зросли вдвічі. Звичайно, це вплинуло на ціну продукції, також подорожчала тара та упаковка. В середньому, ціни зросли на 40–50%.

Обмеження на поїздки (країна забороняє військовослужбовцям виїжджати за кордон) ускладнили процес підбору асортименту, а логістика з Нового континенту через Одеський порт також повністю зупинилася. Віднедавна поставки з Нового континенту здійснюються через Польщу, що також призвело до збільшення логістичних витрат на 50%. Кількість партнерів і торгових представництв зменшилася, а на продажі все ще впливає комендантська година. Що стосується системи дистрибуції, то лідером за темпами зростання продажів у 2022 році було Закарпаття, за яким слідувало поступове відновлення в містах-мільйонниках. Всі вони зараз в основному стабільні, хоча кількість партнерів зменшилася.

Припинено співпрацю з давніми партнерами в Маріуполі та Краматорську. Багато торгових точок було зруйновано, не всі з них відкрилися або планують відкритися знову. Крім того, у великих торгових центрах спостерігається зниження продажів, оскільки люди рідше відвідують їх через небезпеку обстрілів.

У довоєнний період площа виноградників в Україні становила понад 40 тис. гектарів у Одеській, Миколаївській, Херсонській та Запорізькій областях. За останні п'ять років географія виноградарства значно розширилась на північ і охопила майже всю територію країни, що створило значні перспективи розвитку вітчизняної виноробної галузі та її експансію на міжнародний ринок. Так, лише у 2020 році в Україні було виготовлено 119 млн літрів вина, що майже вдвічі більше ніж в минулому році. Такі сорти як Бастардо маґарацький, Кабарне Совіньйон, Аліґоте, Мускат, Мерко, Піно, Одеський чорний, Рислінґ та інші створювали потужну конкуренцію закордонним виробникам вина.

Війна змінила курс з активного розвитку на виживання української виноробної галузі. Виноградники понівечені артилерійськими обстрілами або заміновані, склади знищені прямими влучаннями ракет, пограбовані колекції та склади. Така доля спіткала херсонське шато князя Трубецького з понад 120-річною історією. Територію, де розташована виноробня, деокупували, було пряме влучання в прохідну заводу. Зараз компанія припинила виробництво. Частина команди виїхала з України в перші місяці війни.

Перші виноградники були висаджені в замку князя Трубецького в селі Веселе Хер-

сонської області наприкінці 19 століття. Виноробня пережила Першу та Другу світові війни, на початку 2000-х років єдиний в Україні замок було відбудовано, відреставровано історичні підвали та облаштовано ресторан, готель і музей. Однак під час дев'ятимісячної окупації російські війська все розграбували і зруйнували, а виноградники замінували. Найбільша в Україні колекція вин, яку збирали з 1958 року, також була вивезена росіянами. Веселе розташоване на правому березі Дніпра, менш ніж за кілометр від Каховської гідроелектростанції.

Склад шато в Гостомелі, Київська область, також зазнав обстрілу. Російські війська повністю знищили склад з понад 30 000 пляшок, залишивши виноробню без вина у квітні 2022 року. Деяка частина продукції все ще була доступна в магазинах, але зараз її неможливо знайти. Тепер виноробня змушена починати свій бізнес з нуля. Через небезпеку роботи на 200 гектарах виноградників уздовж Дніпра, виноробня виробляє вино у співпраці з одеським Шато Піно.

Науковці відзначають, що ще п'ять років тому за кордоном мало знали про українських виноробів. Проте у 2023 році Україна вперше взяла участь у міжнародній масштабній виставці ProWein у Дюссельдорфі. Такого не було 30 років. Мало хто знав, що в Україні дуже гарне виноробство, і не лише через війну. Більше десятка українських виробників, в тому числі виноробня князя Трубецького, привезли кілька пляшок, які вціліли після російських бомбардувань. Іноземці гідно оцінили наші вина, виготовлені підприємцями від Бессарабії до Києва та Тернополя. Це дуже цікаві часи для виробників вина.

Є багато запитів на якісне українське вино, яке останні 5 років дуже сильно розвивається. Історія з українським виноробством отримала нове натхнення.

Виноробня WineIdea в селі Ясногороцька, що під Києвом, працює з 2013 року і була однією з перших ліцензованих крафтових виноробень в Україні. Окрім виноградника та виноробні, на території виноробні є музей та екопарк. Під час окупації WineIdea зазнала руйнувань. Найбільше постраждав виноградник площею 2 га, з якого до війни виробляли до 15 000 пляшок вина. За словами одного із засновників, зараз виноробня знову працює, приймає відвідувачів і готується до фестивалів.

Під час бойових дій російськими військами були спалені котеджі, офіси та гуртожитки для співробітників, зруйновані склади, загинула частина тварин екопарку. Сама виноробня майже не постраждала, пошкоджено лише фасад. На території «Wineidea» також є музей вцілілих амфор. Під час обстрілу там ховалися працівники, які годували тварин.

Сімейна виноробня Бейкуш та її 11 гектарів виноградників розташовані на узбережжі Чорного моря поблизу села Чорноморка Миколаївської області. Незважаючи на окуповані землі та постійні обстріли всього за кілька кілометрів, виноробня «Бейкуш» висадила більше виноградників, отримала золоту медаль на Decanter World Wine Awards 2022 у Лондоні та змогла відкрити бар у Києві. За словами виконавчого директора виноробні, 2023 рік став рекордним за обсягами виробництва. За час повномасштабної війни частина працівників на виноробні змінилася, однак всі виноробни не лише зберегли свої робочі місця, а й збільшили кількість працівників. За останні два роки компанія розширила експорт вина до восьми країн, але основним ринком збуту залишається Україна. І Бейкуш сподівається, що споживачі відгукнуться: «Найбільша підтримка – це коли люди купують і п'ють українське вино».

Виноробні «Олівія» та «Таїрово Вайнері», розташовані на березі Дніпро-Бузького лиману. Вони фактично розміщені на передовій. Щодня по 50–100 разів обстрілюють територію компанії. Здебільшого це субкасетні снаряди, які досі використовуються на всіх виноградниках. З перших тижнів обстрілів працівникам було заборонено виходити на роботу. Через чотири місяці, коли російські війська вже просунулися на лівий берег, можна було побачити масштаби пошкоджень. Приблизно 585 гектарів виноградників були пошкоджені касетами. Близько 500 гектарів виноградників залишилися доступними для виробництва. Понад 100 співробітників компанії були відправлені на фронт, а деякі виїхали за кордон.

GoodWine – не єдина компанія, чий винний склад був знищений. Але розмір їхнього зруйнованого авіаударом складу у Стоянці та нанесена шкода є просто колосальними. 1,6 мільйона пляшок! З них 15 000 – це колекційні вина, дорогі та важливі. Коли вони почали розбирати завали, побачили, що деякі пляшки вціліли. Не можна сказати, що вони

зовсім не пошкоджені, бо навіть просто підвищення температури погано впливає на вина. І їх не просто продають, але й частину грошей перераховують на підтримку ЗСУ [8].

Виноробня «Falko Winery», що розташована в Миколаївській області, де постраждали не лише виноградники, а й виноробний цех. Окрім того, їхню територію 5 разів мінували, щоразу вони розмінювали, при цьому компанія продовжує працювати і частину прибутку перераховує на ЗСУ.

Graevo Winery – невелика і відносно молода компанія: до лютого 2022 року купували виноград у Херсонській області та створили власний виноградник поблизу Запорізької атомної електростанції. Ця територія досі зайнята.

«Арт Вайнері» (колишній Артемівський завод шампанських вин) також зазнав величезних втрат. Завод у Бахмуті був зруйнований. Однак вони змогли перенести свою виробничу базу в Одеську область. Вони продовжують виробляти і продавати вино» [1].

Cotnar є найбільшим виноробним господарством на Закарпатті. Вони використовують європейські технології та роблять різні види вин. Загальна площа виноградників майже сягає 200 га. Повномасштабне російське вторгнення не зруйнувало виноробне господарство Cotnar. Завод активно працює. Зокрема, Cotnar продають ексклюзивні вина під промовистими назвами «Кров Орків», «Сльози Волонтерів», «Спокуса Джавеліні» та «Наше Сонце Херсону» [9].

Незважаючи на війну, на стенді Wines of Ukraine на ProWein 2024 були представлені такі виноробні та виробники напоїв: Beykush Winery і Koblevo (Миколаївщина), Big Wines, Biologist, Cikera і Honey Badger (Київщина), Bolgrad, Grande Vallee, Kolonist Winery, My Wine by Eduard Gorodetsky, SHABO Family Winery і Villa Tinta (Одещина), Stoic Winery (Одещина / Херсонщина), Chateau Chizay і Shosh Winery (Закарпаття).

Висновки і перспективи подальших досліджень. За останні роки площі виноградників в Україні скоротилися, головним чином через активні бойові дії, руйнування інфраструктури та природних ресурсів, а також окупацію частини української території агресорами. Відсутність державної підтримки, брак фінансових ресурсів та низькі закупівельні ціни на технічний виноград також вплинули на виноградарсько-виноробну галузь.

В умовах війни у виноробній галузі України та на її підприємствах відбувається значне скорочення персоналу, в основному через еміграцію та людські втрати на фронті; скорочення асортименту – через військові втрати потужностей та сировини; збільшення відпускних цін – за рахунок підвищення витрат на енергоресурси та вартість як внутрішньої, так і міжнародної логістики. Але, все ж таки, не дивлячись на усі зовнішні та внутрішні чинники, в Україні з'являються нові виробники та нові бренди. В тому числі бренд Вина України, який бере участь у найавторитетніших виставках і завойовує місця на полицях магазинів як на Батьківщині, так і далеко за її межами. Це дає шанс виноробням, які змогли зберегти свою роботу, розширити ринки збуту та стати більш впізнаваними на міжнародній арені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українське виноробство в умовах війни і розвиток галузі відповідно до норм ЄС: як допомагає захист прав. URL: <https://nipo.gov.ua/ukrainske-vynorobstvo-prava-iv/>
2. Матчина І. Г., Бузні А. М. Шляхи регулювання імпорту винопродукції в Україні. *Виноград. Вино*. 2001. № 5. С. 3–5.
3. Вергунов В.А., Анікіна О.П., Захаренко Г.С., Бернар Н.Г. Єжов В.М. : біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1973–2009 рр. / наук. ред. В.А. Вергунов. УААН, ДНСГБ, ННЦ «Нікітський ботан. сад». Київ : Аграр. наука, 2009. 104 с.
4. Павлов О.О., Іваненко П.І. Дженєєв С.Ю. Енциклопедія сучасної України / редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін. НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: <https://esu.com.ua/article-23966>
5. Філіппова Б.О. Виноградарство і виноробство: міжвідомчий тематичний науковий збірник; присвячений 100-річчю від дня народження. НААН, ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова». Одеса : ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», 2021. Вип. 58. 132 с.
6. Знищені виноградники, вкрадені росіянами колекції вин: як війна впливає на виноробну галузь. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/22/698313/index.amp>
7. Винний туризм в умовах війни. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/verecka.htm
8. Вино і війна: Як українські винороби працюють під обстрілами і отримують міжнародні відзнаки. URL: <https://bzh.life/ua/eda/vino-i-vojna-kak-ukrainskie-vinodely-rabotayut-pod-obstrelami-i-poluchayut-mezhdunarodnye-znaki-nagrady/>

9. Війна з виноробством. URL: <https://nataliawines.com.ua/ua/voyna-s-vinodeliyem-chast-2>

10. Шимановська-Діанич Л.М., Педченко Н.С., Лозова О.В., Кучер М.М., Стеблюк О.В., Вишнікіна О.В. Розвиток підприємств харчової промисловості (виноробної галузі) України в умовах війни: виклики та ризики у питаннях удосконалення бізнес-процесів дистрибуції і реалізації продукції. 2024. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/975>

REFERENCES

1. Ukrainske vynorobstvo v umovakh viiny i rozvytok haluzi vidpovidno do norm YeS: yak dopomahaie zakhyst prav IV [Ukrainian winemaking in wartime and the development of the industry in accordance with EU norms: how does the protection of rights help], available at: <https://nipo.gov.ua/ukrainske-vynorobstvo-prava-iv/>
2. Matchyna I. H. and Buzni A. M. (2001), “Shliakhy rehulivannia importu vynoproduktii v Ukraini” [Ways of regulating the import of wine products in Ukraine], *Vynograd. Vyno*, no. 5, pp. 3–5.
3. Verhunov V. A., Anikina O. P., Zakharenko H. S. and Bernar, N. H. (2009), “Iezhov Valerii Mykytovych : biobibliogr. pokazhch. nauk. pr. za 1973–2009 rr.” [Yezhov Valery Mykytovych: biobibliogr. show of science pr. for 1973–2009] / redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, M. H. Zhelezniak ta in., Ahrar. Nauka, Kyiv, Ukraine.
4. Pavlov O. O. and Ivanenko P. I. (2007), “Dzhenieiev Serhii Yuriiovych” [Serhiy Yuriyovych Jeneev], *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy / nauk. red. V. A. Verhunov. Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy*, Kyiv, Ukraine, available at: <https://esu.com.ua/article-23966>
5. Vynohradarstvo i vynorobstvo : mizhvidomchyi tematychnyi naukovyi zbirnyk; prysviachenyi 100-richchiu vid dnia narodzhennia B.O. Philippova [Viticulture and winemaking: interdepartmental thematic scientific collection; dedicated to the 100th anniversary of the birth of B.O. Philippova], NAAN, NNTs «Instytut vynohradarstva i vynorobstva im. V.Ie. Tairova», (2021), NNTs «IViV im. V. Ye. Tairova», Odessa, Ukraine, is. 58, 132 p.
6. Znyshcheni vynohradnyky, vkradeni rosiianamy kolektzii vyn: yak viina vplyvaie na vynorobnu haluz [Destroyed vineyards, stolen wine collections by the Russians: how the war affects the wine industry], available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/22/698313/index.amp>
7. Vynnyi turyzm v umovakh viiny [Blame tourism in the conditions of war] available at: https://tourlib.net/statti_ukr/verecka.htm
8. Vyno i viina: Yak ukrainski vynoroby pratsiuiut pid obstrilamy i otrymuiut mizhnarodni vidznaky [Wine and war: How Ukrainian winemakers work

under fire and receive international awards], available at: <https://bzh.life/ua/eda/vino-i-vojna-kak-ukrain-skie-vinodely-rabotayut-pod-obstrelami-i-poluchayut-mezhdunarodnye-znaki-nagrody/>

9. Viina z vynorobstvom [War with winemaking], available at: <https://nataliiawines.com.ua/ua/voyna-s-vinodeliyem-chast-2>

10. Shymanovska-Dianyach L.M., Pedchenko N.S., Lozova O.V., Kucher M.M., Stebliuk O.V., & Vyshnikina O.V. (2024), "Rozvytok pidpriem-

stv kharchovoi promyslovosti (vynorobnoi haluzi) Ukrainy v umovakh viiny: vyklyky ta ryzyky u pytanniakh udoskonalennia biznes-protsesiv dystrybutsii i realizatsii produktsii" [Development of food industry enterprises (wine industry) of Ukraine in the conditions of war: challenges and risks in matters of improvement of business processes of distribution and sale of products], available at: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/975>

*Стаття надійшла до редакції
1 вересня 2024 р.*